

Grey Scale #13

A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

501.95.811.

11983

Zbiór umów i układów

zawartych między

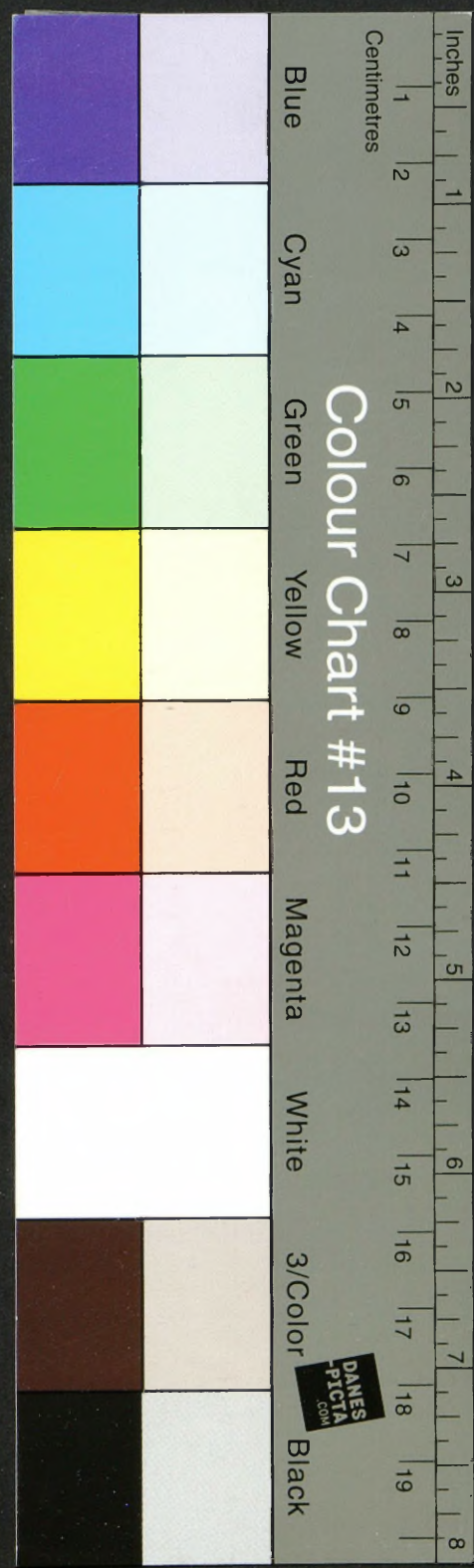
Rządem polskim i niemieckim
w Berlinie i w Paryżu

w roku 1919 i w styczniu 1920.

1920.

Członkami Drukarni Dziennika Poznańskiego, Tow. Akc.

Colour Chart #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

Centimetres

Inches

11983

Zbiór umów i układów

zawartych między

Rządem polskim i niemieckim
w Berlinie i w Paryżu

w roku 1919 i w styczniu 1920.

1920.

Członkami Drukarni Dziennika Poznańskiego, Tow. Akc.

501.95.811.

Dziennik
1919 091
052 025

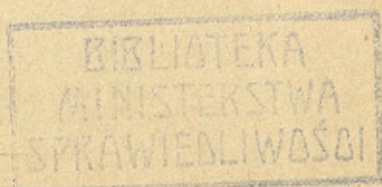
VI

Zbiór umów i układów

zawartych między

Rządem polskim i niemieckim
w Berlinie i w Paryżu

w roku 1919 i w styczniu 1920.

0498 *h*

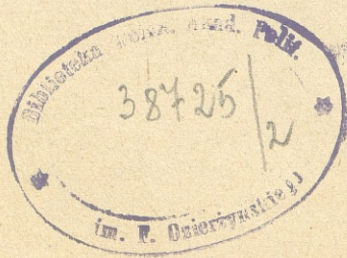
1920.

Członkami Drukarni Dziennika Poznańskiego, Tow. Akc.

10(938) 12 . 3 (45)

WYDANO Z DUBLETÓW
Biblioteki Narodowej

I.

Polsko-niemiecka umowa
w sprawie wypuszczenia na wolność osób przytrzymanych
i przyznania wolności od kar.

RZĄD POLSKI I RZĄD NIEMIECKI,

powodowane pragnieniem, ażeby rokowania w sprawach wyłaniających się dla Polski i Niemiec z traktatu pokojowego, podpisanego w dniu 28. czerwca 1919 r. w Wersalu między Niemcami a Mocarstwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi prowadzone były w duchu obopólnego porozumienia, zgodziły się na to, aby przede wszystkim unormować wypuszczenie na wolność osób uwięzionych przez obie Strony wskutek powstania polskiego oraz ułożyć się co do zapewnienia daleko idącej bezkarności, i mianowały w tym celu swymi pełnomocnikami:

Rząd Polski:

podsekretarza Stanu Prezydjum Rady Ministrów, P. D-ra *Władysława Wróblewskiego*,

Posła na Sejm Ustawodawczy P. D-ra *Hermana Diamanda*,

Posła na Sejm Ustawodawczy P. *Wojciecha Korfante*go;

Rząd Niemiecki:

Podsekretarza Stanu w Urzędzie dla Spraw zagranicznych, Nadzwyczajnego Posła i Ministra Upelnomocnionego, P. *Haniela von Heimhausen*,

Dyrektora w Urzędzie dla Spraw Zagranicznych, Rzeczywistego Tajnego Radcę Legacyjnego, P. *Ernest v. Simson* i Nadradcę Rejencji P. *hr. Hugo von und zu Lerchenfeld auf Köfering und Schönberg*.

Pełnomocnicy ugodzili się — po przedstawieniu wzajemnych pełnomocnictw i uznaniu ich za wystawione w należytej i właściwej formie — co do następujących postanowień:

Art. 1.

Zawierając umowę strony zwolnią niezwłocznie wszystkie dotąd jeszcze nie wypuszczone na wolność osoby, które wskutek powstania polskiego zostały wzięte do niewoli z bronią w rękę, internowane, zabrane w charakterze zakładników lub też osadzone w areszcie rewizyjnym, do miejsca ich stałego zamieszkania lub też do miejscowości przez nie wybranej. Wyłączone są od tego osoby, znajdujące się w areszcie śledczym lub które odsiadują kary i nie podpadają pod postanowienia Art. 6 do 9 o umorzeniu kar.

W ten sam sposób władze polskie wypuszczą na wolność tych Niemców, którzyby jeszcze w Polsce byli przetrzymani i pozbawieni wolności, jako należący do armji niemieckiej lub dawniej wchodzący w skład tej armji.

Art. 2.

Z chwilą wejścia w życie tej umowy należy natychmiast wstrzymać wykonanie nałożonych w drodze dyscyplinarnej kar na osoby, które stosownie do Art. 1 winny być uwolnione.

Art. 3.

Wszystkim osobom, które mają być wypuszczone na wolność, należy dozwolnić zabrania tak przedmiotów w ich posiadaniu się znajdujących jak również odebranych im, o ile nie zachodzi uzasadnione podejrzenie nielegalnego nabycia posiadania tych przedmiotów. Nie będzie dozwolone zabranie wojskowej broni palnej i amunicji.

Art. 4.

Zorganizowanie odtransportowania i wyżywienia osób, które w myśl Art. 1 mają być odesłane na terytorjum poza linię demarkacyjną, należy aż do chwili przekazania ich odnośnej władzy kraju ojczystego do państwa zwalniającego. Ono również ma zająć się odesłaniem do domu osób, znajdujących się na jego własnym terytorjum.

Art. 5.

Każdej ze stron umownych przysługuje prawo kontrolowania na miejscu wykonania postanowień Art. 1 do 4 przez własnych przedstawicieli lub też przez przewidziane w Art. 11 komisje mieszane.

Art. 6.

Obie strony zawierające umowę zapewniają zupełną wolność od kar za wszelkie czyny ścigane sędownie lub dyscyplinarnie, popełnione przed wejściem w życie niniejszej umowy, mianowicie także podczas powstania polskiego na terytorjach przyznanych Polsce tudzież plebiscytowych, a polegające na rozwinięciu działalności wojskowej, politycznej lub narodowej na korzyść drugiej strony.

Pod to postanowienie podpadają również — oprócz czynów, noszących znamiona zdrady stanu lub kraju — wykonanie czynności urzędowych, współdziałanie w ruchu Rad ludowych jakoteż branie udziału w milicjach miejscowych i obywatelskich.

Każda ze stron umowę zawierających zapewnia dalej zupełną wolność od kary za popełnione przed wejściem w życie niniejszej umowy w związku z powstaniem polskiem wykroczenia przeciw zarządzeniom władz wojskowych zarówno jednej jak i drugiej strony, wydanym dla utrzymania spokoju publicznego, bezpieczeństwa i porządku, dalej za wykroczenie przeciw zakazom posiadania broni lub handlu bronią oraz przeciw przepisom ustawowym, uzasadniającym obowiązek służby wojskowej.

Art. 7.

Przyznanie wolności od kary pociąga za sobą uchylenie orzeczonych kar, wstrzymanie toczącego się postępowania oraz nie wdrażanie nowego postępowania.

Art. 8.

Osobom, które na zasadzie Art. 7 zostaną wypuszczone na wolność, wolno powrócić do ich dawnego miejsca zamieszkania. Nie podlegają one tam żadnym innym ograniczeniom jak reszta ludności. Państwo, w obrębie którego przebywają, nie będzie stawiało żadnych przeszkód ich życzeniu udania się na terytorjum drugiej strony.

Art. 9.

W wypadkach przyznania wolności od kary zwrócone zostaną przedmioty, skonfiskowane w toku postępowania jeszcze prawomocnie niezakończonych. Zwrócone zostaną również kaucje i podobne zabezpieczenia dane w celu uniknięcia internowania, aresztowania lub wywiezienia, a to także wtedy, gdyby należało je uważać za przepadłe wobec niespełnienia przez osobę, która je dała, nałożonych na nią zobowiązań.

Art. 10.

Z powodu czyjejś działalności politycznej lub narodowej przed wejściem w życie niniejszej umowy nie będzie w przyszłości żadna ze stron zawierających umowę, stosowała do danych osób środków wyjątkowych.

Art. 11.

W celu zapewnienia zgodnego z postanowieniami niniejszej umowy i jednolitego przeprowadzenia zwolnienia osób jeszcze nie uwolnionych (Art. 1—5) tudzież celem uniknięcia wątpliwości co do interpretacji prawnej niniejszej umowy, utworzone zostaną w miarę potrzeby komisje mieszane, w skład których wchodzić będą przedstawiciele stron zawierających umowę, po jednym z każdej. Komisje mają w powyższym celu w szczególności prawo zwiedzania wszystkich więzień i obozów jeńców, znajdujących się po obu stronach linii demarkacyjnej, tudzież prawo wglądu we wszystkie dla uwolnienia mające znaczenie akty i dokumenty.

W razie niedojścia do zgody pomiędzy obu członkami komisji rozstrzyga neutralny sędzia rozjemczy, o którego wyznaczenie uproszony zostanie Prezydent Związku Szwajcarskiego. Decyzje komisji tudzież sędziów rozjemczych obowiązują władze obu stron.

Art. 12.

Niniejsza umowa ma być ratyfikowaną, a dokumenty ratyfikacyjne wymienione jaknajrychlej w Berlinie.

Umowa wchodzi w życie z dniem wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

W dowód czego pełnomocnicy podpisali tę umowę i zaopatrzyli ją swemi pieczęciami.

Wygotowano w dwóch egzemplarzach w Berlinie dnia 1-go października 1919 roku.

(—) *Dr. Wróblewski*
Herman Diamand
Wojciech Korfanty
v. Haniel
v. Simson
Hugo Graf Lerchenfeld-Köfering.

II.

**Aneks do umowy gospodarczej
z dnia 22 października 1919 nie ratyfikowanej ze strony polskiej.**

Paryż, dnia 10. stycznia 1920.

Delegaci polscy oświadczają co następuje:

22. października 1919 zawarł Rząd polski z Rządem niemieckim tymczasową ugodę gospodarczą, której celem głównym dla Polski było zobowiązanie się Niemiec do dostarczenia Polsce pewnej ilości węgla z Górnego Śląska. Nawzajem Polska wzięta na siebie względem Niemiec różne zobowiązania, z których dostawa kartofli i innych artykułów żywnościowych była najważniejsza.

Wobec tego, że podług brzmienia Traktatu Wersalskiego (art. 88) rozporządzenie węglem górnośląskim przestaje być zależnem od Rządu Niemieckiego, zobowiązania Rządu Niemieckiego dotyczące dostawy węgla kończą się z chwilą wejścia w zastosowanie artykuły 88, co powoduje unicestwienie umowy gospodarczej z chwilą wejścia w zastosowanie tegoż artykułu.

(Podpisano): *Leon Janta-Polczyński*
Generał T. Rozwadowski
Admirał K. Porębski
Kazimierz Olszowski.

III.

Polsko-niemiecki układ
co do tymczasowego unormowania spraw urzędniczych.

RZĄDY POLSKI i NIEMIECKI,

powodowane życzeniem, aby w ziemiach, mających w myśl traktatu pokojowego być odstąpionemi Polsce przez Niemcy, uniknąć o ile można nagłej zmiany w administracji i wymiarze sprawiedliwości,

zgodziły się na zawarcie układu względem chwilowego zatrzymania w ziemiach, Polsce przyznanych, urzędników niemieckich na ich dotychczasowych stanowiskach i w tym celu mianowały, jako swych pełnomocników:

Rząd polski:

podsekretarza stanu
pana dra *Władysława Wróblewskiego*
i podsekretarza stanu
pana dra *Zygmunta Seydę*.

Rząd niemiecki:

dyrektora ministerjalnego, rzeczywistego tajnego radcę legacyjnego pana *Ernesta von Simsona*
i tajnego radcę rejencyjnego i radcę referenta
pana dra *Edgara Loehrsa*.

Po wymianie swych pełnomocnictw, uznanych za dobre i należyte co do formy, pełnomocnicy zgodzili się na następujące postanowienia:

Art. 1.

Prócz ustanowionych już mężów zaufania, Rząd Niemiecki zgodził się na innych jeszcze mężów zaufania z temi samemi pełnomocnictwami przy kierownikach poniższych władz:

Naddyrekcji Poczty w Bydgoszczy,
 Naddyrekcji Poczty w Gdańsku,
 Dyrekcji Kolei w Bydgoszczy,
 Dyrekcji Kolei w Gdańsku,
 Urzędu Budownictwa Wodnego w Bydgoszczy,
 Urzędu Budownictwa Wodnego w Gdańsku,
 Naddyrekcji ceł w Bydgoszczy,
 Naddyrekcji ceł w Gdańsku,
 Głównego Urzędu Celnego w Lesznie,
 Stadniny w Starogardzie,
 Stadniny w Kwidzynie,
 Wydziału Szkolnego przy Rejencji w Bydgoszczy,
 Wydziału Szkolnego przy Rejencji w Gdańsku,
 Prow. Kolegium Szkolnego w Gdańsku,
 Wydziału Szkolnego przy Rejencji w Kwidzynie,
 Starostwa w Kempnie,
 Starostwa w Rawiczu,
 Starostwa w Lesznie,
 Starostwa w Międzychodzie,
 Starostwa w Wyrzysku,
 Starostwa w Chodzieży,
 Rejencji i Starostwa w Bydgoszczy,
 Głównej kasy Rejencyjnej w Bydgoszczy,
 Sądu Krajowego w Bydgoszczy,
 Wyższego Sądu Krajowego w Kwidzynie,
 Sądu Okręgowego w Działdowie,
 Sądu Krajowego w Lesznie,
 Sądu Okręgowego w Namysłowie,
 Sądu Okręgowego w Sycowie.

Zastrzega się możność przydania takich mężów zaufania kierownikom innych jeszcze władz w obrębie obszarów, przyznanych Polsce.

Na życzenie Rządu Niemieckiego Rząd Polski zastąpi w danym razie ustanowionego męża zaufania inną odpowiednią osobą.

Art. 2.

Z chwilą, gdy traktat pokojowy uzyska moc obowiązującą, administracja obszarów, przyznanych Polsce, przechodzi do Rządu Polskiego w miarę tego, jak będą one opróżniane i zajmowane przez wojska.

Art. 3.

Rząd niemiecki wywrze cały nacisk w tym kierunku, aby urzędnicy niemieccy, którzy byli na stanowiskach w ziemiach przyznanych Polsce, w dniu 15. października 1919 roku, gwoli należytego postępu czynności urzędowych sprawowali dalej swe obowiązki przez okres dwóch miesięcy.

Okres ten biegnie, poczynając od ostatniego dnia tego miesiąca, w którym traktat pokojowy nabierze mocy we wzajemnym stosunku Polski i Niemiec.

Rząd Polski zastrzega sobie możliwość zrzeczenia się usług poszczególnych urzędników niemieckich.

Celem przekazania własności rządowej, celem przejęcia czynności oraz wprowadzenia ich w tryb nowych stosunków, wszystkie odnośne urzędy niemieckie utworzą biura regulacyjne, które winny być w sposób, o ile można, jednolity zorganizowane i zogniskowane w drodze osobnych przepisów, wydać się mających przez Rząd Polski i Rząd Niemiecki po zobopólnem porozumieniu.

Art. 4.

Sprawa korzystania z niemieckich sił urzędniczych w służbie polskiej ponad okres, przewidziany w ustępie pierwszym art. 3. uregulowana zostanie w drodze osobnego porozumienia. Wszczęte już w tym przedmiocie rokowania winny być bezwzględnie doprowadzone do końca.

Art. 5.

Rząd Polski oświadcza, że z nadanego mu przez art. 92. ust. 4. art. 297. oraz dodatek do art. 298. traktatu pokojowego upoważnienia do zatrzymania i likwidacji niemieckiego dobra, niemieckich praw i interesów korzystać nie będzie — o ile takie dobro, prawa i interesy w dniu 1. października 1919 roku, przysługiwały tym urzędnikom niemieckim, którzy w myśl art. 3. ust. 1. niniejszego układu pozostają w przyznanych Polsce zie-

miach na swych stanowiskach, i których alszych usług Rząd Polski bezzwolocznie się nie zrzeknie. Na równi z tymi urzędnikami traktowane będą ich żony i członkowie rodziny, którzy należeli do grona domowników na dniu 15. pażdziernika 1919 r. tudzież osoby, które należały w tej samej dacie do ich służyby domowej.

Z upoważnienia, wspomnianego w ust. 1. Rząd Polski korzystać nie będzie również w stosunku do wszystkich innych urzędników, tudzież w stosunku do emerytów i pobierających poczekalne, w stosunku do wdów i małoletnich dzieci, pozostajych po urzędnikach, o ile chodzi o ruchomy majątek tych osób.

Skoro Rząd Polski korzystać będzie z zachowanego sobie wedlug ust. 2. prawa likwidacji majątku nieruchomego, wezwie wlaściciela do sprzedaży z wolnej ręki rzeczy, podlegających likwidacji, w terminie, wyznaczyć mu się mającym, conajmniej zaś rocznym, a to zgodnie z ustawami istniejącemi na przyznanych Polsce obszarach w stosunku do obywateli Państwa Polskiego.

Urzędnikom niemieckim, opuszczającym przyznane Polsce obszary, wyznaczony będzie z zastrzeżeniem dalej idących postanowień traktatu pokojowego trzymiesieczny termin do wyjazdu. Termin ten biegnie od wejścia w życie niniejszego układu, albo, gdy rzecz dotyczy urzędników niemieckich, obejmujących posady w administracji polskiej, od chwili ustania ich stosunku służybowego, a kończy się najpóźniej po upływie pięciu miesięcy od daty wejścia w życie traktatu pokojowego.

Wyjeżdżającym urzędnikom niemieckim przyznane będą prawa co do zabrania majątku ruchomego, przewidziane w art 91. ust. 8. traktatu pokojowego. W zabieraniu tego majątku mogą oni być o tyle tylko skrępowani przez polskie zakazy wywozowe, o ile zakazy te ściagać się będą do żywego inwentarza, maszyn rolniczych oraz zapasów żywnościovych, gdyby te ostatnie przeznaczone były do użytku domowego na okres powyżej 4 tygodni.

Art. 6.

Urzędnicy niemieccy w okresie sprawowania obowiażkow opartych na niniejszym układzie, będą pociągani do opłacania jedynie podatków niemieckich.

Art. 7.

Urzędnicy niemieccy, pracujący w Polsce na zasadzie porozumienia z Rządem Niemieckim, uważani będą za urlopowanych przez przełożone nad nimi władze, które zachowują w stosunku do nich pełnomocnictwa dyscyplinarne. Urzędnicy ci nie będą składać polskiej przysięgi służbowej, lecz mają złożyć jedynie oświadczenie na piśmie, iż sumiennie wykonywać będą wszystkie obowiązki, wynikające z ich działalności w służbie polskiej.

Władze polskie mogą za pośrednictwem przewidzianych w art. 3. niniejszego układu niemieckich biur regulacyjnych żądać zwolnienia urzędników niemieckich od ich obowiązków służbowych.

Zatrudniając urzędników niemieckich, władze polskie unikać będą wszystkiego, co przy uwzględnieniu istniejących stosunków nie dałoby się pogodzić z ich uczuciami narodowymi i obowiązkami sumienia. Gdyby zaszły co do tego spory, niemieckie biura regulacyjne na wezwanie urzędników podejmą się pośrednictwa pomiędzy nimi a władzami.

Art. 8.

Urzędnicy niemieccy nie podlegają nadzwyczajnemu sądownictwu wojennemu. Gdyby mieli być sądzeni przez nadzwyczajny sąd cywilny, sprawa na żądanie niemieckich biur regulacyjnych będzie przeniesiona na drogę zwykłego postępowania, o ile przewidywać można karę zamknięcia ponad 3 miesiące lub grzywnę ponad 3000 marek. Zanim sąd nadzwyczajny wyrzeczy taką karę, da sposobność biuru regulacyjnemu do odpowiedniego wystąpienia.

Art. 9.

Urzędnicy niemieccy korzystają z zupełnej opieki Rządu Polskiego.

Art. 10.

Urzędnicy niemieccy otrzymują przez czas pozostawania w służbie polskiej należne im płace w polskich markach wedle przepisów niemieckich, chyba że wynagrodzenie wedle przepisów polskich było dla nich cyfrowo korzystniejsze; różnica kursu nie

wchodzi w rachubę. Przytem będą oni postawieni na równi z tymi urzędnikami, którzy umieją po polsku wyrażać się w słowie i piśmie. Co do stopniowania urzędników według rang i klas płacy oba rządy wejdą ze sobą w porozumienie przy udziale biur regulacyjnych i delegacyj urzędniczych.

Urzędnikom, których członkowie rodzin opuścili przyznane Polsce obszary, i którzy prowadzą obecnie dwa domy, Rząd Polski dopłacać będzie tytułem dodatku, 25% pobieranego przez nich uposażenia.

Wypłaty, przewidziane w ust. 1. i 2., dokonywane będą przez Kasy Polskie stosownie do przepisów, w poszczególnym wypadku obowiązujących, kwartalnie albo miesięcznie z góry.

Art. 11.

Rząd Polski powetuje całkowicie według współczesnej wartości ukrzywdzenia własności i praw, tudzież uszczerbki na życiu lub zdrowiu, którychby doznali pozostali w służbie polskiej urzędnicy niemieccy, członkowie ich rodzin lub ich służba domowa w razie gromadnych wystąpień lub zbiegowiska ludzi, bądź przez jawną przemoc, bądź wskutek powziętych przeciwko temu kroków legalnych, albo też o ile nastąpiły one po dacie zajęcia obszarów, przyznanych Polsce. Przyczem zasada, wysokość i zakres wynagrodzenia krzywd mają być oceniane wedle ustaw pruskich, jakie obowiązywać będą w dacie wejścia w życie niniejszego układu.

Art. 12.

Gdyby wedle prawodawstwa niemieckiego odpowiedzialność za nieszczęśliwe wypadki, przez urzędników doznane, miało ponosić Państwo, Polska w okresie pozostawiania urzędników niemieckich w służbie polskiej zastąpi Rzeszę Niemiecką lub Prusy.

Art. 13.

Urzędnicy niemieccy, opuszczający swe miejsce pobytu przed upływem okresu wyjazdowego, w art. 5., ust. 4. niniejszego układu przewidzianego, z powodu ustania ich stosunku służbowego, mają prawo wypowiedzieć wynajęte przez nich mieszkanie w terminie dwutygodniowym.

Art. 14.

Warunki niniejszego układu stosowane być mają odpowiednio do duchownych, służebników religijnych i urzędników kościelnych, nauczycieli ludowych, pośrednich urzędników państwowych oraz funkcjonariuszów władz Rzeszy, krajowych i komunalnych.

Art. 15.

Urzędnicy niemieccy nie powinni być narażani na żadne krzywdy z tytułu niezajomości lub niedostatecznej znajomości języka polskiego przy odnośnej czynności służbowej.

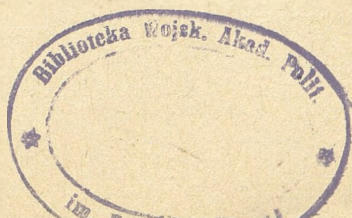
Art. 16

W dziedzinie wymiaru sprawiedliwości, tudzież administracji sądowej obowiązywać mają następujące warunki szczególne:

Dla urzędników sądownictwa kończy się okres ich dalszego urzędowania, oznaczony w art. 3., ust. 1. w ziemiach zajętych już obecnie przez władze polskie w każdym razie z dniem 31. grudnia 1919 r. W ziemiach, przyznanych w traktacie pokojowym Polsce, a dotychczas nie zajętych, kończy się ten okres w miarę tego, jak będą one opróżniane z wojsk i zajmowane przez Polskę, o ile opróżnianie to i zajmowanie nastąpi po dniu 31. grudnia 1919 r., w przeciwnym razie kończy się w tej dacie.

W okresie przejściowym przypuszcza się co do organizacji, podległości sądowej i toku instancji sądów zwyczajnych, że traktat pokojowy uzyskuje moc dopiero w dniu 1. stycznia 1920 roku. O ile Sąd Rzeszy byłby powołany w sprawach karnych do śledztwa i wyrokowania w pierwszej instancji, zastąpi go właściwy co do miejsca sąd przysięgłych, którego orzeczenie może być przedmiotem rekursu rewizyjnego. Wyroki sądów zapadają w okresie przejściowym na podstawie niniejszego układu.

Wszelkie ustawy i rozporządzenia, dotyczące prawa materialnego i procedury, pozostają w mocy chyba, że byłyby zmienione przez ustawy i rozporządzenia polskie. Te ostatnie, tudzież wszystkie inne ustawy i rozporządzenia polskie, jakie wydane zostały dla obszaru zajętego, będą rozciągnięte na niezajęty dotychczas obszar. Co do rekursu rewizyjnego, to pogwałcenie ustaw polskich staje na równi z pogwałceniem ustaw Rzeszy Niemieckiej.

Pruscy urzędnicy sądowi, którzy będą pracowali w dalszym ciągu na przyznanym Polsce obszarach, podlegają nadzorowi pruskiej administracji sądowej, która działać będzie w porozumieniu z taką administracją polską.

O ile z warunków tego artykułu nie wynika co innego, postanowienia niniejszego układu, mianowicie względem zwolnienia od likwidacji stosowane być mają i do urzędników sądownictwa.

Art. 17.

Niniejszy układ winien być ratyfikowany, i wymiana dokumentów ratyfikacyjnych winna nastąpić jaknajrychlej w Berlinie.

Układ uzyska moc w dniu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych.

W dowód niniejszego pełnomocnicy układ ten podpisali i pieczęciami swemi opatrzyli.

Sporządzono w dwóch pierwopisach w Berlinie, dnia 9. listopada 1919 roku.

Dr. Władysław Wróblewski w. r.

Dr. Zygmunt Seyda w. r.

Ernest von Simson w. r.

Dr. Edgar Loehrs w. r.

PROTOKÓŁ KOŃCOWY.

Niżej podpisani pełnomocnicy Rządów Polskiego i Niemieckiego, mianowicie:

za Rząd Polski:

podsekretarz stanu pan *Dr. Władysław Wróblewski*
i podsekretarz stanu pan *Dr. Zygmunt Seyda*;

Za Rząd Niemiecki:

dyrektor ministerjalny, rzeczywisty tajny radca legacyjny
pan *Ernest von Simson*

i tajny radca rejencyjny i radca referent pan *Dr. Edgar Loehrs*
zdają następujące oświadczenia przy podpisaniu układu o chwilowem pozostawieniu w ich czynnościach dotychczasowych urzędników niemieckich, pełniących służbę na ziemiach mających być odstąpionemi:

- 1) Obiedwie strony są zgodne w tem, że kwestja praw i stosunku służbowego osób, bliżej określonych w art. 14. niebawem będzie uregulowana w osobnych pertraktacjach.
- 2) Ze względu na rzekomo panujące zaniepokojenie między niemieckimi urzędnikami, pełniącymi służbę na ziemiach, które mają być odstąpione, Rząd Polski stwierdza wyraźnie, że ze strony polskiej nie nastąpi w żadnym razie ani internowanie, ani żadne inne administracyjne naruszenie ich wolności osobistej.
- 3) Urzędnicy niemieccy, pełniący służbę na ziemiach przez Polskę już zajętych, otrzymają od 1. października 1919 r. począwszy pobory stosowne do art. 10., ust. 1., zdanie 1. układu. O ile pobory w tej wysokości jeszcze nie są wypłacone, urzędnicy otrzymają natychmiast różnicę za czas od 1. października do 31. grudnia 1919 r. Różnicę za czas od 1. kwietnia do 1. października 1919 r. między niemieckimi i pruskimi a wyższymi polskimi poborami urzędnicy otrzymają w dwóch ratach mianowicie 15. stycznia 1920 r. i 15. kwietnia 1920 r., o ile wtedy jeszcze będą czynni w służbie polskiej.

Przepis art. 10., ust. 2. układu wchodzi w życie równocześnie z układem samym.

- 4) Wymienione w ustępach 4. i 5. art. 5. układu prawa przysługują również żonom urzędników, członkom ich rodzin, należącym do grona domowników na dniu 15. października 1919 r., tudzież osobom, które należały w tej samej dacie do ich służby domowej.

Niniejszy protokół należy uważać za potwierdzony przez obydwaj Rządy bez osobnego zatwierdzenia tylko na skutek wymiany dokumentów potwierdzających układ.

W dowód niniejszego obustronni pełnomocnicy protokół ten podpisali i pieczęciami swemi opatrzyli.

Sporządzono w dwóch pierwopisach w Berlinie,
dnia 9. listopada 1919 roku.

Podpisy.

Aneks I do polsko-niemieckiego układu co do tymczasowego unormowania spraw urzędniczych.

PROTOKÓŁ DODATKOWY

do ugody polsko-niemieckiej z dnia 9 listopada 1919 roku, dotyczącej przedłużenia służby urzędników niemieckich na obszarach, odstąpionych Polsce.

W następstwie pertraktacyj odbytych w Paryżu 3 stycznia 1920 pomiędzy delegatami polskimi i delegatami niemieckimi zgodzono się dodać do ugody zawartej w Berlinie 9 listopada 1919 następujące artykuły:

1. Biura regulacyjne wzmiankowane w artykule 3, ustęp 3. (ustęp 4.) umowy polsko-niemieckiej, dotyczącej przedłużenia służby urzędników niemieckich, są niczem innym jak komisarzami zdawczymi przewidzianymi w literze B, 2 części umowy polsko-niemieckiej, odnoszącej się do opróżnienia wojskowego obszarów, mających być odstąpionymi i zdania administracji cywilnej. W następstwie tegoż wszystkie kompetencje, przyznane Biurom regulacyjnym, na mocy umowy dotyczącej przedłużenia służby urzędników niemieckich, przejdą na komisarzy zdawczych.
2. Artykuł 3. brzmi: »Okres ten będzie, poczynając od ostatniego dnia tego miesiąca, w którym traktat pokojowy nabierze mocy we wzajemnym stosunku Polski i Niemiec«. Tekst ten należy rozumieć jak następuje:
»Okres ten będzie, poczynając od ostatniego dnia tego miesiąca, w którym traktat pokojowy wszedł w życie«.
3. Art. 6. ustanawia, że urzędnicy niemieccy w okresie sprawowania obowiązków opartych na niniejszym układzie, będą pociągani do opłacenia jedynie podatków niemieckich. Należy to rozumieć tak, że urzędnicy niemieccy, którzy będą pełnili służbę na podstawie obecnej umowy, nie będą zobowiązani do płacenia innych podatków, jak tych, które im były nałożone przez prawa niemieckie z chwilą wejścia w życie traktatu pokojowego.

4. Datę 31. grudnia 1919 ustanowioną artykułem XVI zastąpiono datą 31. marca 1920.

Sporządzono w Paryżu w dwóch egzemplarzach dnia 8. stycznia 1920.

(Podpisano): *Leon Janta-Połczyński*
Generał T. Rozwadowski
Admirał Porębski
Kazimierz Olszowski
von Simson.

Aneks II do polsko-niemieckiego układu co do tymczasowego unormowania spraw urzędniczych.

UMOWA DODATKOWA

do układu polsko-niemieckiego dotyczącego dalszego zatrzymania na służbie urzędników niemieckich.

Rząd polski i Rząd niemiecki postanowiły zawrzeć umowę dodatkową do układu niemiecko-polskiego, dotyczącego zatrzymania na służbie urzędników niemieckich w terytorjach odstąpionych Polsce i mianowały w tym celu swych pełnomocników.

Rząd polski mianował:

- p. *Leona Janta-Połczyńskiego*, podsekretarza stanu,
Generała T. Rozwadowskiego,
Admirała Kazimierza Porębskiego,
 p. *Kazimierza Olszowskiego*, szefa Sekcji przy Ministerstwie
 Spraw Zagranicznych.

Rząd niemiecki mianował:

- p. *Ernesta v. Simsona*, dyrektora przy Ministerstwie Spraw
 Zewnętrznych.

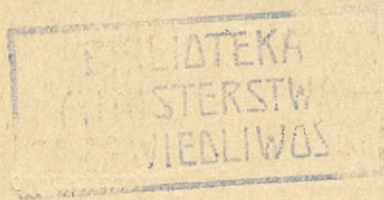
Po przedstawieniu wzajemnych pełnomocnictw i uznaniu ich za wystawione w należytej i właściwej formie, pełnomocnicy zgodzili się na wydanie następujących zarządzeń:

Artykuł nadzwyczajny:

Artykuł 17 układu zostanie zmieniony na podstawie niniejszej umowy dodatkowej w ten sposób, że układ wejdzie w życie jednocześnie z Traktatem pokojowym wersalskim.

Paryż, 9 stycznia 1920.

(Podpisano): *Leon Janta-Polczyński*
Generał T. Rozwadowski
Admirał K. Porębski
Kazimierz Olszowski
von Simson.

IV.

Umowa polsko-niemiecka

o wycofaniu wojsk z odstąpionych obszarów i oddaniu zarządu cywilnego.

Podpisani pełnomocnicy Rządu Polskiego i Rządu Niemieckiego, a mianowicie

za Rząd Polski:

Podsekretarz Stanu p. *Dr. Zygmunt Seyda*,

za Rząd Niemiecki:

Podsekretarz Stanu p. *Dr. Edgar Haniel von Haimhausen*,

zgodzili się w imieniu i z polecenia ich Rządów na następujące postanowienia co do wycofania wojsk z obszarów, przypadających Polsce w myśl traktatu pokojowego między Państwem Niemieckim a Państwami sprzymierzonymi i stowarzyszonymi, tudzież co do oddania zarządu cywilnego tych ziem.

A) Wycofanie wojsk i zajęcie.

I. Część. Prusy Zachodnie i Wschodnie.

1. Termin rozpoczęcia wycofania i zajmowania wyznaczonych obszarów.

Wycofanie wojsk niemieckich z obszarów, odstąpionych Polsce według traktatu pokojowego przez Państwo Niemieckie, i zajęcie przez polskie wojska rozpoczyna się o godz. 6. rano 7. dnia po spisaniu pierwszego protokołu o złożeniu dokumentów ratyfikacyjnych traktatu pokojowego w Paryżu.

Nie wlicza się przytem dnia ratyfikacji.

II. Zasady obowiązujące przy wycofaniu wojska.

Wycofanie i obsadzenie odbywa się strefami. Okres czasu między wycofaniem wojsk niemieckich a wkraczaniem wojsk polskich należy skrócić jak najbardziej, przyczem jednak musi się zasadniczo unikać bezpośredniego zetknięcia się wojsk niemieckich z polskimi. Wyjątki należy osobno ustalić. Czas między opuszczeniem miejscowości przez wojska niemieckie a zajęciem przez wojska polskie nie powinien na ogół przypadać na godziny nocne (6 godz. wieczorem do 6. rano). Na każdy dzień ułożona będzie ściśle określona linja demarkacyjna między wojskami polskimi a wojskami niemieckimi. Linją tę muszą opuścić wojska niemieckie najpóźniej w terminie z góry ustalonym, a wojska polskie nie mogą jej przekroczyć wcześniej aniżeli w czasie również przedtem określonym.

III. Strefy i czas wycofania wojska.

Podział na strefy wycofywania względnie zajmowania uwi-
doczniony jest na dołączonej mapie.

Opuszczane względnie obsadzone będą:

Strefa A. w 3 dniach (1. 2. 3. dzień wycofania).

Twierdza Toruń ma być oddana wojskom polskim w drugim dniu wycofania o godz. 12. w południe.

Strefa B. 1. w 2 dniach (4. i 5. dzień wycofania).

Dworzec Kowalewo oddany będzie wojskom polskim w 3-im dniu wycofywania o godz. 12-tej w południe; dworzec Chełmża w 5-ym dniu wycofania o godz. 6 tej rano; dworzec Kurnatowo w 5-ym dniu wycofania o godz. 4 po południu.

Ze strony niemieckiej gwarantuje się, że polskie transporty kolejowe już 3. dnia wycofania od 6. godz. rano począwszy mogą przejeżdżać przez dworzec Kowalewo.

Strefa B. 2. w 4 dniach (4. 5. 6. i 7. dzień wycofania). Fordon obsadzą wojska polskie 4. dnia wycofania o godz. 1. po południu.

Strefa C. 1½ dnia (6. i 7. dzień wycofania do 3. godz. po południu).

Twierdza Chełmno oddana będzie wojskom polskim 6. dnia wycofania o 4. godz. po południu.

Twierdza Grudziądz 7. dnia wycofania o 3. godz. po połud.

Ósmy dzień wycofania jest dniem wypoczynku dla obu stron.

Wojska polskie przekroczą Wisłę koło Grudziądza i Chełmna najwcześniej o 6. godz. rano 9. dnia wycofania.

Strefa D. w 4 dniach (9. 10. 11. i 12. dzień wycofania).

Strefa E. w 3 dniach (13. 14. i 15. dzień wycofania).

Strefa F. w 2 dniach (15. i 16. dzień wycofania).

Strefa G. w 4 dniach (16. 17. 18. i 19. dzień wycofania).

IV. Ochrona mienia prywatnego i utrzymania porządku publicznego.

Ochronę mienia prywatnego i utrzymanie porządku publicznego w czasie przejściowym od chwili wymarszu wojsk niemieckich, aż do wkroczenia wojsk polskich obejmują w zasadzie miejscowe władze cywilne i wykonują ją przy pomocy uzbrojonej przed wymarszem wojsk niemieckich straży obywatelskiej i policji pomocniczej, które muszą być zaopatrzone:

A) w odznaki:

Białe przepaski na ramieniu z napisami polskim i niemieckim, bez odznak narodowych.

B) w legitymacje:

wystawione na podstawie spisu osób przynależnych do straży obywatelskiej względnie policji pomocniczej, zaopatrzonego w podpis Landrata i polskiego męża zaufania.

Dokładne dane do punktu A. i B. otrzyma polski oficer łącznikowy (patrz punkt Vb).

Spis miejscowości, w których utworzone zostały straże obywatelskie, jakoteż siła tych ostatnich będą oddane dowództwu wkraczających wojsk polskich przed rozpoczęciem obsadzenia.

Rząd polski zaręcza, że dla osób, należących do straży obywatelskiej i policji pomocniczej, nie wynikną w przyszłości z powodu ich przynależności do powyższych formacji żadne niekorzyści osobiste ani materialne.

Władze cywilne zostaną przez niemieckie komendy powiadomione o zawartym układzie w sprawie wycofania wojsk.

Dowódcy wojskowi zawiadomią o mającym nastąpić wycofaniu swych oddziałów odnośnie władze lokalne tak wcześnie, aby te ostatnie miały bezwarunkowo możliwość wydania odpowiednich zarządzeń celem objęcia ochrony mienia i bezpieczeństwa publicznego.

V. Oddanie i ochrona wojskowej własności państwowej i ważnych przedmiotów wojskowych oraz przygotowanie objęcia.

a) W wypadkach, w których ochrona przez Straże obywatelskie lub policję pomocniczą nie wystarcza i gdzie ważne objekty (przedmioty) muszą nieprzerwanie być strzeżone przez posterunki wojskowe, nastąpi oddanie na mocy specjalnych umów zawartych pomiędzy miejscowymi dowództwami bezpośrednio od oddziału do oddziału.

Pozatem odbywać się będzie oddanie polskim komendom przednim, gdzie zaś zajdzie konieczność, mogą być pozostawione niemieckie komendy tylne. Polskie komendy przednie oraz niemieckie komendy tylne, składać się będą li tylko z oficerów, urzędników i wybranych żołnierzy.

b) Dla orientacji i przygotowania objęcia wolnego od starć wysłani zostaną natychmiast po podpisaniu niniejszego układu oficerowie polscy zaopatrzeni w legitymacje wystawione przez Naczelne Dowództwo Wojsk Polskich w Warszawie do następujących dowództw względnie władz niemieckich:

1. Do dowództwa XVII. korpusu w Gdańsku-Oliwie (włącznie obwodu ochronnego Człochów R. Brig. 17 w Gdańsku, Reichswehrbrigade 37. w Jabłonowie)	7 oficerów
2. Gouvernement w Toruniu	2 „
3. „ w Grudziądzu	2 „
4. R. Brig. 41 w Iławie	2 „
5. 4. Dywizja piechoty w Koronowie	3 „
6. Dowództwo okręgu linii kolejowej w Gdańsku	1 „
7. „ „ „ „ „ Bydgoszczy	1 „

c) Dla przejęcia twierdz Grudziądz, Chełmna, Torunia i innych wojskowych zakładów udadzą się na miejsce zaraz po uprawomocnieniu traktatu pokojowego polskie komisje odbiorcze. O ile one nie ukończyły swej pracy, aż do chwili zajęcia obszarów przez wojska polskie, wówczas pozostaną jeszcze po odejściu wojsk niemieckich, niemieckie komisje oddawcze.

Działalność tych ostatnich ma się ograniczać do czynności zdawczych.

d) Szczegóły przejęcia stref, ochrony własności i porządku publicznego ułożą miejscowe dowództwa odchodzących wojsk niemieckich z dowództwami wkraczających wojsk polskich.

VI. *Postanowienia gospodarcze.*

a) Wszelkie wojskowe objekty, zakłady i urządzenia muszą być oddane w stanie zdatnym do zamieszkania i użycia.

Przy zdaniu twierdz, koszar, miejsc ćwiczeń oraz wszelkich zakładów, przeznaczonych do wyszkolenia wojskowego, należy za porozumieniem obustronnych pełnomocników spisać wspólne protokoły w dwóch egzemplarzach. Protokoły te winny oznaczać miejsce i czas czynności tudzież jej przedmiot z możliwie dokładnym przytoczeniem wszystkich punktów, a w szczególności wszystkich oddawanych przedmiotów. Z chwilą obustronnego wygotowania protokołu uważa się oddanie za dokonane. Późniejsza umowa określi, jakie przedmioty ostatecznie mają być oddane.

b) Od chwili uprawomocnienia traktatu pokojowego nie wolno przedsięwziąć żadnych przymusowych zakupów.

c) Wycofującym się oddziałom niemieckim wolno tylko to zabrać ze sobą, co do oddziału należy, oraz takie zapasy żywnościowe, które odpowiadają normalnemu zaprowiantowaniu tych oddziałów.

d) Dla przekazania kontraktów, zawartych przez władze wojskowe z mieszkańcami lub władzami miejscowymi, miarodajne są przepisy późniejszych umów.

VII. *Polskie wojskowe dokumenty podróży.*

Od chwili wejścia w życie traktatu pokojowego władze niemieckie uznawać będą ważność polskich wojskowych dokumentów podróży do obszaru przyznanego Polsce, ale jeszcze obsadzonego przez wojska niemieckie. Dokumenty te, wydawane przez polskie władze, które zostaną rządowi niemieckiemu bliżej oznaczone, będą przez niemieckie stacje graniczne ostemplowane i zaopatrzone wizą.

Rząd niemiecki zostanie jak najprędzej powiadomiony o tem, jakie władze polskie będą upoważnione do wystawiania powyższych dokumentów podróży, równocześnie otrzyma wzór tychże.

VIII. *Ochrona komend i osób wojskowych wysłanych naprzód jakoteż pozostających na terytorjum oddawanem.*

A) Polskim osobom wojskowym, wysłanym w myśl punktu V. b. c. do obszaru oddawanego, gwarantuje się:

Bezpieczeństwo osobiste, wolność korzystania z ruchu pocztowego dla listów, depesz i paczek, uprawnienie do noszenia broni (także palnej), za wyjątkiem szeregowców, dla obrony osobistej od napaści, telefoniczne połączenie wszystkich tych osób między sobą oraz z przełożonymi władzami, w końcu odpowiednie pomieszczenie.

B) Te same prawa przysługują niemieckim komisjom od dawczym oraz wojskowym osobom niemieckim, pozostałym ze względów służbowych. Pozostawi im się także odpowiednie mieszkanie służbowe. Pobyt ich trwać będzie tak długo, jak długo ich obecność ze względów służbowych będzie potrzebna.

Po ukończeniu czynności będą mogły wymienione osoby oraz ich rodziny wyjechać bez przeszkód z możliwymi ułatwieniami oraz z zabraniami swej osobistej własności. Komendy wysłane naprzód oraz pozostające podlegają tym samym przepisom z dodatkiem, że broń wolno nosić również i szeregowcom.

Polskie komendy wysłane i niemieckie komendy pozostałe w tyle będzie prowiantowała ta władza, na której obszarze się znajdują.

IX. Akta.

Wszystkie akta, mające znaczenie dla armji polskiej, jak n. p. wyciągi ewidencyjne oficerów i żołnierzy, spisy inwentarzy, plany fortyfikacji i zakładów wojskowych, pomiary trygonometryczne oraz zdjęcia terenu itd. należy w porządku oddać polskim władzom.

Akta, zabrane przez władze niemieckie, a potrzebne administracji polskiej dla załatwienia spraw bieżących, należy oddać do dyspozycji Polsce, także i w okresie późniejszym.

Te zaś niezabrane przez władze niemieckie akta, które potrzebne są jeszcze niemieckiej administracji wojskowej do załatwienia spraw bieżących, będą oddane i w okresie późniejszym do dyspozycji władz niemieckich.

Dotyczy to także aktów pozostawionych w Poznańskim.

X. Sprawy komunikacyjne.

A) Ruch kolejowy, pocztowy, telegraficzny i telefoniczny zasadniczo nie ulega przerwie w czasie obsadzania obszarów

odstępowanych, o ile z ważnych przyczyn wojskowych nie zajdzie konieczność przerwy miejscowo lub czasowo ograniczonej.

B) Poczta, telegraf, telefon.

1) Znajdującą się na obszarach oddawanych sieć telegraficzną i telefoniczną, obsługiwaną obecnie przez wojska niemieckie, należy oddać w dniu wycofania wojsk, miejscowym urzędom pocztowym.

2) Polska i Niemcy zobowiązują się zezwolić polskim komendom, wysłanym naprzód celem przeprowadzenia przejęcia, i niemieckim komendom, pozostającym celem oddania, na pełne i bezpłatne używanie każdego czasu i bez ograniczenia telegrafów i telefonów dla połączeń ze swemi zwierzchniemi władzami i wszelkimi innymi wojskowymi urzędami, które mają do czynienia z obejmowaniem lub oddawaniem obszarów.

W tych samych rozmiarach wolno wzmiankowanym organom służbowym porozumiewać się ze swemi komendami wysłanymi naprzód względnie pozostającymi.

Obustronne władze wojskowe otrzymają polecenie ułatwiania pod każdym względem tej komunikacji.

Posługiwać się można jedynie językiem niemieckim i polskim.

3) Obustronni dowódcy odcinków lub odpowiadające im komendy mają porozumieć się w sprawach przeprowadzenia ewentualnych napraw sieci telegraficznej, idącej po obydwu stronach linii demarkacyjnej.

Dotyczy to prac, których przeprowadzenie według prowizorycznego układu pocztowego i telegraficznego komisji gospodarczej, potrzebne jest przed 1. dniem wycofania wojska niemieckiego.

Roboty te mają być ze strony wojskowej popierane i chronione. Nawiązanie ruchu telefonicznego na tychże linjach nie może jednak nastąpić przed 1. dniem wycofywania.

C) 1) Oficerowie polscy odkomenderowani do dowództwa linii kolejowych w Bydgoszczy i Gdańsku (patrz V. b.) obejmują czynności dowódcy linii kolejowych w miarę wycofywania się wojsk niemieckich.

2) Części niemieckich komend dworcowych pozostają na swych stanowiskach aż do przybycia polskich komendantów dworców.

Niemieckiemu i polskiemu personelowi tychże komend przysługują prawa przewidziane w punkcie VIII.

II. Część. Poznań-Śląsk.

Wycofywanie rozpocznie się w dniu, przewidzianym w punkcie I. pierwszej części, i będzie dokonane w ciągu jednego do 3 dni.

Szczegóły wykonania ułożą stojące naprzeciwko siebie dowództwa, przyczem ogólne postanowienia, zawarte w części pierwszej, stosują się analogicznie także dla części drugiej.

Po podpisaniu niniejszego układu zostanie z polskiej strony wysłanych zgodnie z punktem V. b. po trzech oficerów do Dowództwa Generalnego V. korpusu w Głogowie i do generalnej komendy VI. korpusu w Wrocławiu.

B) Oddanie Zarządu Cywilnego.

1. Część. Oddanie władz i majątku państwowego.

1. Ustanowienie komisarzy dla oddania.

A) W niezajętych jeszcze przez Polskę częściach obszarów odstąpionych ustanawia się ze strony polskiej i niemieckiej osobnych szczegółowych komisarzy dla każdej władzy państwowej, każdego gospodarstwa państwowego oraz dla każdego urzędu i każdego przedsiębiorstwa tych korporacyj publiczno-prawnych, których terytorjalny zakres działania przecina nowa granica polsko-niemiecka.

B) Zadania Komisarza Generalnego przejmuje po stronie niemieckiej w każdym obwodzie wiejskim landrat, a w każdym obwodzie miejskim — landrat odnośnego obwodu wiejskiego, o ile właściwy komisarz państwowy nie wyznaczy do tego innej osoby; ze strony polskiej wyznaczeni zostaną dla tych obwodów również komisarze generalni.

C) Ponadto ustanawia się komisarzami państwowymi: dla wszystkich części prowincji śląskiej odstąpionych Polsce prezydenta rejencji w Wrocławiu; dla wszystkich odstąpionych Polsce części prowincji poznańskiej, prezydenta rejencji w Bydgoszczy; dla wszystkich Polsce odstąpionych części rejencji gdańskiej prezydenta rejencji w Gdańsku, dla wszystkich części

odstąpionych Polsce rejencji kwidzyńskiej zastępcę prezydenta rejencji w Kwidzynie, a dla mających być odstąpionemi części obwodu niborskiego landrata w Niborku. Zastrzega się zmiany w kompetencji terytorjalnej komisarzy państwowych, które w danym razie należy podać do wiadomości Rządu Polskiego.

Ze strony polskiej zostaną dla tych obszarów mianowani również komisarze państwowi.

Komisarzom szczegółowym, komisarzom generalnym oraz komisarzom państwowym winna każda strona dodać potrzebny personel pomocniczy.

II. Zadania Komisarzy.

Komisarze szczegółowi mają przeprowadzić faktyczne oddanie poszczególnych władz, przedsiębiorstw i urzędów w obszarach przez Polskę jeszcze niezajętych. Obustronni komisarze generalni udzielać sobie będą nawzajem wszystkich potrzebnych wyjaśnień, dotyczących ich obszaru, tudzież omawiać powstające ewentualnie wątpliwości. Do zakresu działania obustronnych komisarzy państwowych należy oddanie agend administracyjnych, wychodzących poza terytorjalny zakres działania komisarzy generalnych, tudzież omawianie zagadnień zasadniczych.

W razie różnicy zdań pomiędzy komisarzami szczegółowymi rozstrzygają komisarze generalni, w razie różnicy zdań pomiędzy komisarzami generalnymi — komisarze państwowi, wreszcie w razie różnicy zdań pomiędzy komisarzami państwowymi — obustronne rządy.

Komisarze szczegółowi, ustanowieni ze strony niemieckiej przy specjalnych władzach administracyjnych, jak przy zarządzie pocztowym, telegraficznym i kolejowym, podlegają poza czynnością pośredniczącą komisarzy generalnych i państwowych odnośnie do nadzoru służbowego i oddania administracji — wyłącznie tylko swym władzom przełożonym.

III. Przeprowadzenie oddania.

Zarząd obszarów odstąpionych przechodzi po wejściu w życie traktatu pokojowego w miarę wycofania wojsk niemieckich i obsadzenia przez wojska polskie na Rząd Polski.

a) Oddanie zarządu w obszarach przez Polskę jeszcze niezajętych następuje wogóle w ten sposób, że ma być ukończone z chwilą przeprowadzenia unormowanego w rozdziale A wycofania wojsk z poszczególnych stref. W tym celu będą polscy komisarze tak wcześnie mianowani i — o ile nie będą nimi osoby, czynne już obecnie w charakterze mężów zaufania przy władzach — tak wcześnie wysłani do swoich miejsc przeznaczenia, aby jeszcze przed wycofaniem wojsk mogli się porozumieć z niemieckimi komisarzami co do oddania. O ileby wyjątkowo oddanie nie mogło być przeprowadzone równocześnie z wycofaniem wojsk, pozostają niemieccy komisarze wraz z personelem na miejscu aż do spełnienia swoich zadań, nie dłużej jednak niż tydzień. Dłuższy pobyt możliwy jest tylko za zgodą obu komisarzy państwowych.

b) Oddanie w myśl ustępu a) obejmuje wszystkie w danym miejscu faktycznie znajdujące się przedmioty nieruchome i ruchome, stanowiące własność lub będące w posiadaniu państwa, albo też, o ile chodzi o urzędy i gospodarstwa prawnopublicznych korporacji, wymienionych pod I., przedmioty stanowiące ich własność lub będące w posiadaniu tych korporacji.

Unormowanie kwestji, jakie przedmioty przypadną ostatecznie Polsce, tudzież rozliczenie pieniężne pozostawia się dalszej umowie. Niezależnie od tej umowy postanawia się już obecnie, że równocześnie z nieruchomościami ma być oddana też ta własność ruchoma, jaka potrzebna jest do dalszego prowadzenia czynności urzędowej lub gospodarstwa w taki sam sposób. Należy również wydać wszystkie akta, potrzebne do dalszego prowadzenia w porządku administracji.

c) Z oddania w myśl ustępów a) i b) należy za porozumieniem obustronnych komisarzy spisać wspólne protokoły w dwóch egzemplarzach. Protokoły te winny oznaczać miejsce i czas czynności, tudzież jej treść z możliwie dokładnem podaniem wszystkich poszczególnych punktów, a w szczególności wszystkich z osobna przedmiotów, jakie się oddaje. Z chwilą obustronnego wygotowania protokołu uważa się oddanie za dokonane.

d) Oddanie w obszarach odstąpionych, a przez Polskę już zajętych, łączy się z unormowaniem w części drugiej tego rozdziału zlikwidowaniem administracji.

2. Część. Zlikwidowanie i zdanie administracji.

1. Generalne urzędy zdawcze i komisarze zdawczy.

Zakończenia czynności dotychczasowych niemieckich władz administracyjnych i przeprowadzenia w nowe warunki dokonają wymienieni w 1. części niemieccy komisarze państwowi jako generalne urzędy zdawcze, tudzież w miarę potrzeby specjali komisarze zdawczy. Siedzibą generalnego urzędu zdawczego dla prowincji poznańskiej jest Piła.

Państwowi komisarze niemieccy doręczą polskim komisarzom państwowym zestawienie, zawierające wykaz komisarzy zdawczych, uważanych ze strony niemieckiej za potrzebnych, wraz ze spisami imiennymi przydanych im urzędników i funkcjonariuszów i porozumieją się z nimi co do szczegółów zdania oraz co do sposobu pomieszczenia. Wynikłe przy tem ewentualne różnice zdań pomiędzy obustronnymi komisarzami państwowymi będą załatwione w drodze pertraktacji obu Rządów.

Rzeczą polskich i niemieckich komisarzy państwowych jest, we wzajemnem porozumieniu postarać się o natychmiastowe stwierdzenie z zastrzeżeniem ostatecznego unormowania — wszystkich przedmiotów własności lub posiadania państwa tudzież przedmiotów, znajdujących się w przedsiębiorstwach i zakładach publiczno-prawnych korporacyj, wymienionych w 1. części pod I, i stanowiących własność lub przedmiot posiadania tych korporacyj, które faktycznie znachodzą się na zajętych już przez Polskę częściach obszarów odstąpionych. Stwierzeń tych dokonują osoby upoważnione do tego przez obustronnych komisarzy państwowych. Wynik stwierżeń należy spisać w protokółach stosownie do postanowień w 1. części pod IIIc tego rozdziału zawartych.

II. Szczególne zadania komisarzy zdawczych.

Do komisarzy zdawczych należy stosownie do umów między obu rządami zawartych lub zawrzeć się jeszcze mających w szczególności załatwianie następujących spraw:

a) Sprawy, przekazane komisarzom zdawczym podpisaną w dniu 9. listopada 1919 roku polsko-niemiecką umową o tymczasowem unormowaniu spraw urzędniczych;

b) rozpoznanie co do majątku państwowego ostatecznie przypadającego Polsce;

c) pieniężne rozliczenie odnośnie do dochodów i wydatków państwowych w obszarach odstąpionych;

d) rozliczenie odnośnie do publiczno-prawnych korporacji, których obszar przynależności przecina nowa polsko-niemiecka granica, a w szczególności co do przeciętych przez tę granicę gmin, powiatów i prowincyj,

e) kwestje, które powstaną na skutek ewentualnego wstąpienia Polski w umowy, zawarte w ramach zarządu obszarów odstąpionych przez władze Państwa niemieckiego lub Pruskiego, a jeszcze niewykonane.

3. Część: Przepisy szczegółowe.

I. Właściwe władze polskie wystawią niemieckim komisarzom, urzędnikom i funkcjonariuszom, którzy stosownie do pierwszej i drugiej części tego rozdziału po obsadzeniu części odstąpionych tam pozostaną lub zostaną wysłani, legitymacje, uprawniające ich w wykonaniu czynności urzędowych do przekraczania dowolnie granicy, i przenoszenia aktów i pism urzędowo zapieczętowanych, jak również zapewniające im wszystkie dopuszczalne ułatwienia co do rewizji. Urzędnikom tym zapewnia się dalej nieskrępowane wolne od cenzury prawo komunikowania się na drodze pocztowej, telegraficznej i telefonicznej. Przysługuje im też prawo zabierania ze sobą pieniędzy do wysokości marek 1000 w walucie niemieckiej.

Wymienionym w ustępie 1. komisarzom, urzędnikom i funkcjonariuszom, tudzież żyjącym z nimi wspólnie członkom rodziny i służbie zapewnia się w ich stosunkach pozasłużbowych te same prawa, jakie posiadają urzędnicy niemieccy w polskiej służbie pozostający. Przepisy o likwidacji, zawarte w umowie o tymczasowym unormowaniu spraw urzędniczych, nie stosują się do tych osób, które dopiero po podpisaniu tej umowy zostają urzędnikami lub funkcjonariuszami.

II. Na życzenie Rządu Polskiego zastąpi Rząd Niemiecki w danym razie urzędnika lub funkcjonariusza niemieckiego, po zajęciu obszarów odstąpionych w myśl 1. i 2. części tego rozdziału tam pozostałego lub wysłanego, inną odpowiednią osobę.

C) Postanowienia końcowe.

Niniejsza umowa wchodzi w życie z dniem podpisania jej.

W dowód czego pełnomocnicy niniejszą umowę podpisali i zaopatrzyli swemi pieczęciami.

Wygotowano w 2 egzemplarzach w Berlinie dnia 25. listopada 1919 roku.

podpis: *Dr. Zygmunt Seyda*

Dr. Haniel von Haimhausen.

Aneks I. do nr. IV.

PROTOKÓŁ DODATKOWY

do umowy polsko-niemieckiej z d. 25. XI. 19. dotyczący oddania zarządu cywilnego.

Na skutek pertraktacyj nawiązanych w Paryżu 3. stycznia 1920. między Delegatami polskimi a Delegatami niemieckimi postanowiono dodać do umowy zawartej w Berlinie 25. listopada 1919 r. następujące artykuły dodatkowe:

I. Umowa z 25. listopada 1919 dotycząca przelania administracji cywilnej, postanawia w części 1., ustępie b, rozdziału III (przeprowadzenie oddania), że:

„Unormowanie kwestji, jakie przedmioty przypadną ostatecznie Polsce, tudzież rozliczenie pieniężne pozostawia się dalszej umowie. Niezależnie od tej umowy postanawia się już obecnie, że równocześnie z nieruchomościami ma być oddana też ta własność ruchoma, jaka potrzebna jest do dalszego prowadzenia czynności urzędowej lub gospodarstwa w taki sam sposób.“

Rozumie się, że postanowienie to nie przesądza w niczem losu ostatecznego dóbr i własności należących do Cesarstwa lub do Państw niemieckich i znajdujących się w terytorjach, które będą oddane Państwu Polskiemu na mocy artykułu 256 Traktatu pokojowego. Strony zawierające umowę zgadzają się równocześnie na to, że oddanie własności ruchomych potrzebnych do dalszego prowadzenia czynności urzędowej lub gospodarstwa nie

przesądza w niczem zastosowania artykułu 256 Traktatu pokojowego i ewentualnego wydania stosownie do inwentarza z dnia 11. listopada 1918.

II. Ustęp b. rozdziału II, części 2. zatytułowanego: „Szczególne zadania komisarzy zdawczych“ nie przesądza w niczem praw, które Traktat pokojowy przyznaje Komisji odszkodowań.

III. Ustęp e rozdziału II części 2, zatytułowanego: „Szczególne zadanie komisarzy zdawczych“ nie nakłada na Państwo Polskie obowiązku podtrzymywania umów zawartych przez Państwo Niemieckie lub przez Prusy.

IV. Końcowe zdania rozdziału I. części 3. zatytułowanej „Przepisy szczegółowe“ należy rozumieć w tym sensie, że postanowienia dotyczące nielikwidowania dóbr należących do urzędników niemieckich, którzy zostają tymczasowo w służbie polskiej, nie stosują się do urzędników, którym powierzony jest zlikwidowanie i zdanie administracji.

Sporządzono w Paryżu w dwóch egzemplarzach
dnia 8. Stycznia 1920.

Podpisano: *Leon Janta Polczyński*
General T. Rozwadowski
Admiral K. Porębski
Kazimierz Olszowski
von Simson.

Aneks II do nr. IV.

PROTOKÓŁ DODATKOWY

dotyczący wykonania artykułu X układu polsko-niemieckiego
z dnia 25. listopada 1919.

1. Artykuł 371 Traktatu pokojowego postanawia, że rozdział materiału i wszelkich urządzeń kolejowych odbędzie się z ramienia komisji ekspertów, co ma się rozumieć, zabierze pewien okres czasu. Wobec tego Rząd niemiecki zobowiązuje się niniejszym protokołem pozostawić na obszarach, mających przypaść Polsce,

a nie zajętych jeszcze przez władze polskie, jak również i na obszarze przyszłego Wolnego miasta Gdańska, urządzenia i materiały zapasowe dróg żelaznych, oraz materiał pociągowy w dostatecznej ilości, aby zapewnić transport wojsk koalicyjnych i polskich, transport materiału, amunicji i środków żywnościowych do użytku tych wojsk i aby podtrzymać życie gospodarcze.

Ta ilość materiału zapasowego i materiału pociągowego (włącznie z lokomotywami, wagonami osobowymi, furgonami i wagonami towarowymi) w żadnym razie nie może być mniejszą od przeciętnej inwentarzy z roku poprzedniego sporządzonych przez dyrekcje kolejowe, mające siedzibę w prowincjach Prus Wschodnich, Prus Zachodnich i Pomorza. Ta przeciętna będzie ustalona na podstawie obliczeń kilometrycznych i winna być uzupełniona najdalej w miesiąc po wejściu w życie Traktatu Pokojowego.

Rząd niemiecki zobowiązuje się wydać wszelkie objekty i urządzenia wszystkich dróg żelaznych w komplecie i w stanie niegorszym od stanu, w jakim znajdowały się w ostatnich trzech miesiącach. Rząd niemiecki zastosuje wszelkie potrzebne środki, aby bezwzględnie zabezpieczyć wszystkie mosty kolejowe i inne, w pierwszym rzędzie mosty kolejowe na Wiśle w Fordonie, Tczewie, Toruniu i Grudziądzu.

2. Co dotyczy poczt, telegrafów i telefonów, Rząd niemiecki zobowiązuje się zgodnie z artykułem 256 Traktatu Pokojowego, pozostawić na miejscu wszystko, co stanowi własność tych urzędów i zwrócić przedmioty (biens) należące do tych urzędów, zgodnie z ostatnim inwentarzem z roku 1919, już sporządzonym.

3. Drogi wodne.

Zważywszy, że definitywne wydanie materiału niezbędnego do eksploatacji dróg wodnych na ziemiach odstąpionych Polsce, ma być wykonane przez Niemcy na warunkach ustalonych przez Traktat Pokojowy, Rząd niemiecki zobowiązuje się pozostawić na miejscu w portach tych dróg wodnych, urządzenia i materiał potrzebny do ich eksploatacji.

4. Rząd niemiecki zobowiązuje się zostawić na miejscu materiał, narzędzia i zaopatrzenie potrzebne do funkcjonowania

wszystkich urzędów publicznych i morskich wybrzeża odstąpionego Polsce, bez przesądzenia umów istniejących, któreby się sprzeciwiały niniejszemu.

Spisano w Paryżu w podwójnym egzemplarzu,
Dziewiątego stycznia, tysiąc dziewięćset dwudziestego roku.

(Podpisano) *Janta Polczyński*
Jenerał T. Rozwadowski
Kazimierz Olszowski
Kazimierz Porębski
von Simson.

Aneks III. do nr. IV.

UKŁAD

**dotyczący ewakuacji i prowizorycznej okupacji strefy
granicznej między Niemcami a Polską.**

Celem uniknięcia wszelkiego nieporozumienia lub zatargu z powodu ewakuacji obszarów odstąpionych Polsce, ustanawia się za obopólną zgodą, zastrzegając wyraźnie warunki Traktatu Pokojowego, a w żadnym wypadku nie przesądzając postanowień Międzysojuszniczej Komisji granicznej, (mającej za zadanie ustalenie na miejscu ostatecznej linii nowej granicy polsko-niemieckiej), następujący plan działania:

Wojska niemieckie mają być wycofane w terminach już ustalonych przez umowę z dnia 25 listopada 1919, poza linię ustanowioną prowizorycznie w niniejszym układzie i naznaczoną na załączonej mapie.

Wojska polskie mogą przekroczyć tę linię, jedynie aby obsadzić ostateczną granicę, gdy ta granica będzie ustalona i tylko za wyraźnem zezwoleniem prezydenta Komisji granicznej. To samo ograniczenie odnosi się do wojsk niemieckich.

Ugodzono się czasowo, że fakt zajęcia siedziby danej gminy, pociąga za sobą podanie całego obszaru gminnego pod zarząd mocarstwa okupującego, a to w celu nietamowania życia gospodarczego mieszkańców przed wyznaczeniem ostatecznej granicy.

Ugodzono się w szczególności:

1. Miejscowości sporne: Zbuczyn, Szemzdrowo i Stary Trzciel (mapa 2 i 3) pozostaną zajęte przez Niemcy aż do decyzji Komisji granicznej. Lecz dworzec w Trzcielu ma być zajęty przez Polskę.

2. Aby ułatwić odgraniczenie tymczasowe na wschód od Piły, okupacja niemiecka pozostanie tymczasowo na wschodnim kraju tego lasu, pozostawiając Polsce miejscowości: Motylewo-bruch, Kaczory, Śmiłów, Emilienhof, kolonję miejską przy Brodach, kolonję młyńską przy Zelgniewie i F. Zelgniewo. Dworzec w Kaczorach pozostanie tymczasowo przy Niemczech.

3. Co do miejscowości Osowasień (Röhrsdorf) ugodzono się, że do ostatecznej decyzji pozostanie przy Niemczech.

4. Miejscowości sporne Adamowo (Adamshof) i Koźlak (Ludwigshof) pozostaną przy Polsce; miejscowości Biadki (Dorotheenhof) zajmą tymczasowo Niemcy.

5. Obie strony układające się zastrzegają sobie prawo wniosku do Komisji granicznej o zmiany w linii tymczasowej ustalonej w niniejszym układzie.

Spisano w Paryżu, w trzech egzemplarzach
11 listopada 1920.

Delegaci polscy podpisani:

Delegat niemiecki
podpisany:

*Półczyński. — Rozwadowski.
Olszowski. — Porębski.*

von Simson.

Deklaracja

stwierdzająca prawo ingerencji Komisji odszkodowań
do układów finansowych
zawartych między Polską a Niemcami przed wejściem w życie
traktatu pokojowego.

Celem zapewnienia „Komisji Odszkodowań“ praw przysługujących jej na mocy traktatu pokojowego, mocarstwa podpisane oświadczają swą gotowość do przedłożenia tejże komisji, po ukonstytuowaniu się jej, wszelkich umów, które zostały zawarte przed wejściem w życie traktatu pokojowego i dotyczą przejścia obszarów (i wszelkich kwestji związanych z tem przejściem); dalej do przyjęcia wszystkich zmian, któreby komisja spowodowała w tych umowach w granicach swojej kompetencji, wyrażonych w traktacie wersalskim. Zobowiązują się do przyjęcia rozporządzeń, które komisja odszkodowań wyda, celem zapewnienia sobie kontroli nad czynnościami, będącemi w styczności ze sprawami odszkodowań, które winne być wykonane na mocy powyższych zobowiązań, we formie sankcjonowanej przez Komisję.

Przejęcie dóbr, przewidziane w tych umowach, dokona się bez odczekania decyzji komisji odszkodowań, będzie jednakże miało charakter tymczasowy i będzie połączone z sporządzeniem protokołu obustronnego wykonanego w taki sposób, by komisja

miała możliwość zrobienia w czasie odpowiednim wszelkich odnośnych oszacowań i zastosowań finansowych.

Rozporządzenia finansowe, przewidziane w umowach, zostaną wykonane dopiero po orzeczeniu się komisji odszkodowań.

W Paryżu, dnia 9. stycznia 1920 r.

v. Simson
za Rząd Niemiecki.

Podp. *Polczyński*
Porębski
Rozwadowski
Olszowski
Za Rząd Polski.

VI.

Oświadczenie.

Strony układające się oświadczają:

1. Artykuły I, II, III, V projektu układu finansowego załączonego są przedmiotem układów zawartych dnia 9. stycznia 1920 r. między Rządem Polskim a Rządem Niemieckim a dotyczących wykonanie Traktatu Pokojowego.

2. Rozpatrzenie artykułów IV, VI i VII, jak i rozpatrzenie innych kwestji wymienionych w porządku dziennym rokowań polsko-niemieckich, musi się odbyć w Paryżu natychmiast po wejściu w życie Traktatu Pokojowego.

Spisano w Paryżu, 9. stycznia 1920.

(Podpisano) *Potczyński*
Olszowski
Porębski
Rozwadowski.

v. Simson.

Aneks do nr. VI.

WNIOSEK DELEGACJI POLSKIEJ W PARYŻU.

Układy finansowe.

1. Rachunek definitywny między Rządami polskim i niemieckim, dotyczący dochodów i wydatków państwowych na obszarach przyznanych Polsce, ale które przypadną jej dopiero po

wejściu w życie Traktatu pokojowego, będzie zamknięty w dniu 1. października 1919.

Wszystkie wydatki zrobione do tego dnia i wszystkie sumy, które wpłyną bądź jako podatki, bądź innym tytułem do kas państwowych na wymienionych obszarach, będą zapisane na rachunek Rządu Pruskiego. Natomiast wszystkie dochody i wydatki, poczynwszy od 1 października 1919, będą przeniesione na rachunek Państwa Polskiego.

W każdym razie na mocy artykułu 297, par. j. suma opłat i podatków od kapitału, pobranych od 11. listopada 1918 przez Rząd niemiecki lub przez Rząd pruski na obszarach przyznanych Polsce ma być zwróconą przez Rząd niemiecki w terminie trzymiesięcznym po wejściu w życie Traktatu, Rządowi polskiemu, który ze swej strony zwróci ją mającym doń prawo

2. Rząd Rzeszy niemieckiej, względnie Rządy Państw niemieckich, obowiązują się w terminie trzymiesięcznym, poczynwszy od dnia wejścia w życie Traktatu, zwrócić sumę wszystkich wypłat i zaliczek, wypłaconych przez powiaty, gminy i wogóle przez wszystkie instytucje, znajdujące się na obszarach odstąpionych Polsce, rodzinom walczących i zmobilizowanych.
3. Rząd Rzeszy niemieckiej, względnie Rządy Państw niemieckich obowiązują się ponieść ciężary wszystkich pensyj cywilnych i wojskowych, uzyskanych przez mieszkańców obszarów odstąpionych Polsce z dniem wejścia w życie Traktatu pokojowego. Te same Rządy obowiązują się wypłacić urzędnikom, przechodzącym na stałe w służbę Państwa polskiego i stającym się obywatelami Państwa polskiego, sumę w wysokości ich płac skapitalizowanych.
4. Rząd niemiecki zobowiązuje się oddać Rządowi polskiemu w miesiąc po wejściu w życie Traktatu pokojowego wszystkie fundusze należące do osób prawnych z obszarów odstąpionych Polsce, jako to: sekularyzowane fundusze kleru katolickiego, fundusze zakonu Trynitarzy w Krotoszynie, fundusze zakonu Cystersów w Koronowie itd.
5. Chcąc uregulować kwestję emisji »marek polskich«, dokonanej przez władze niemieckie w czasie okupacji Królestwa Kongresowego, strony układające się postanawiają:

a) że Rząd niemiecki obowiązuje się oddać do zupełnej dyspozycji Rządu polskiego wszystkie majątki zapisane na rzecz Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej (Polnische Landesdarlehenskasse) w różnych bankach w Niemczech, dosięgające sumy około 600 milionów marek niemieckich.

b) Rząd niemiecki obowiązuje się zwrócić Rządowi polskiemu w 15 dni po wejściu w życie Traktatu, te marki polskie, które wymienił był dotychczas na marki niemieckie w sumie ogólnej circa 110 milionów marek polskich.

c) Po wypełnieniu tych dwóch warunków, Niemcy będą zwolnione z gwarancji przyjętej na siebie dekretem Gubernatora Generalnego Warszawy z dnia 9. grudnia 1918?, wydanym z racji emisji marek polskich.

5. Rząd niemiecki obowiązuje się dostarczyć Rządowi polskiemu w terminie nie przekraczającym trzech miesięcy, począwszy od wejścia w życie Traktatu, wszystkich archiwów, aktów, dokumentów, dowodów piśmiennych tytułów, rejestrów, wyciągów, planów i map z załączonemi kliszami, dotyczących obszarów odstąpionych Polsce, a odnoszących się do administracji cywilnej, wojskowej, sądowej, skarbowej, życia gospodarczego, dóbr państwowych, dóbr osób królewskich, kościelnych, fundacji itd. itd.

Rząd niemiecki zobowiązuje się zwrócić Rządowi polskiemu wszystkie akty, dokumenty, zabytki, przedmioty artystyczne, oraz cały materiał naukowy i bibliograficzny zabrany z ziem odstąpionych Polsce, a przynależący do państwa lub do zarządów prowincjonalnych, gminnych, kościelnych itd. Archiwa będą wydane według inwentarzy z 11. listopada 1918; Rząd niemiecki obowiązuje się zwrócić przedmioty, które mogłyby być zabrane z ich miejsc.

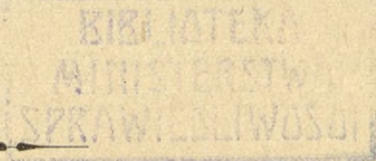
Delegaci Rządu polskiego będą w prawie robić poszukiwania w archiwach niemieckich; w tym celu będą mogli posługiwać się dowolnie katalogami, inwentarzami i spisami.

Akty dotyczące powiatów przeciętych przez nową granicę polsko-niemiecką, będą przyznane państwu rozciągającemu swoją suwerenność nad większą częścią powiatu. Rząd

tego państwa wyda na żądanie drugiego Rządu urzędowe kopje tych akt.

7. Rząd niemiecki zobowiązuje się wydać Rządowi polskiemu, najpóźniej w miesiąc po wejściu w życie Traktatu, oryginalny tekst wszystkich kontraktów i umów zawartych między władzami niemieckimi, osobami królewskimi itd. z jednej strony a osobami fizycznymi i prawnymi, z obszarów odstąpionych Polsce z drugiej strony, jakoteż i wszystkie kontrakty, mające związek z dobrami, znajdującymi się na tych ziemiach.

Rząd polski zastrzega sobie prawo postanowienia ostatecznego, które z tych kontraktów będą obowiązujące dla Państwa polskiego.

VII.

Umowy

**zawarte między Rządem Polskim a Rządem Niemieckim
odnośnie do wejścia w życie Traktatu Wersalskiego.**

I. Odnośnie do obrachunku finansowego przychodów i rozchodów na terytorjach odstąpionych Polsce, łącznie z przychodami i rozchodami dóbr i własności przyznanych Polsce na mocy artykułu 256 traktatu pokojowego została zawarta następująca umowa między delegatami polskimi a delegatami niemieckimi.

1) Dzień 1. października 1919 jest terminem obowiązującym dla rozrachunku finansowego.

Wszystkie przychody i rozchody do tego terminu będą policzone na rachunek Niemiec lub Prus. Wszystkie przychody i rozchody po tym obowiązującym terminie będą policzone na rachunek Polski.

Za przychody i rozchody, należące do zakresu obrachunku, będą uważane te tylko przychody i rozchody, które winny być odebrane lub zapłacone według budżetów (Kassenetat) i planów ekonomicznych (Wirtschaftsplan) poszczególnych urzędów, stosownie do praw i rozporządzeń niemieckich.

2) Przy obrachunku nie będzie brana pod uwagę data poszczególnego wydatku lub pobrania opłaty, lecz termin płatności lub termin prawny rozrachunku (échéance ou exigibilité).

Za dochody płatne będzie się również uważało wszelkie wierzytelności odroczone pod gwarancją. Zaległości będą inkasowane przez Rząd polski i zapisane na rachunek Niemiec lub Prus, o ile wpłyną do kas (autant qu'ils seront encaissés).

Wydatki płatne przed 1. października 1919 zostaną opłacone przez Rząd polski w myśl § 1, pokrycie ich spada na rzecz Niemiec lub Prus. Bilans ustalonym będzie na podstawie umowy, która ma być zawartą między Rządem polskim a Rządem niemieckim.

3) Konwencja ta nie przesądza w niczem kwestji ważności kontraktów zawartych przez władze Rzeszy, innych państw niemieckich, przez Koronę, przez eks-cesarza niemieckiego lub inne osoby królewskie, a dotyczących dóbr i własności im przynależnych lub będących w ich posiadaniu a położonych na terytorjach odstąpionych Polsce.

II. Rząd niemiecki zobowiązuje się do zwrotu w możliwie najkrótszym terminie, nie przekraczającym w żadnym razie daty 1. stycznia 1921, wszelkich świadczeń na rzecz rodzin żołnierzy zmobilizowanych, dokonanych przez gminy i powiaty, tytułem zaliczki na rachunek Niemiec lub Prus.

III. Rząd niemiecki zobowiązuje się, w porozumieniu z Rządem polskim, ustalić, w jakim rozmiarze ma obowiązek przyczynić się do wypłat pensyj cywilnych i wojskowych, uzyskanych z dniem wejścia w życie Traktatu pokojowego, przez mieszkańców obszarów odstąpionych Polsce.

IV. Rząd niemiecki gotów jest do natychmiastowego porozumienia się z Rządem polskim co do sposobu uregulowania swych obowiązków wypływających z faktu gwarancji danej przez Rząd niemiecki przy emisji marek polskich.

V. Rząd niemiecki oświadcza się gotowym do zawarcia z Rzeczpospolitą polską umowy w celu przyspieszenia i ułatwienia restytucji w gotówce gotówki zabranej, przywłaszczonej lub zasekwestrowanej, jak również zwierząt, przedmiotów wszelkiego rodzaju, i wartości zabranych, przywłaszczonych lub zasekwestrowanych, które będzie można utożsamić na terytorjach Niemiec lub na terytorjach Mocarstw Sprzymierzonych z Niemcami w czasie wojny (art. 238. Traktatu Wersalskiego).

Zasady, które były podstawą układów zawartych w podobnym celu między Rządem niemieckim a Republiką francuską lub Belgią, zostaną wprowadzone do umów dotyczących zastosowania art. 238., które to umowy winny być przedmiotem pertraktacyj między Rządem polskim a Rządem niemieckim natychmiast po wejściu w życie Traktatu Wersalskiego.

Spisane w Paryżu, dnia 9. stycznia 1920 r.

Podpisano: *Potczyński*
Porębski
Olszowski
Rozwadowski
von Simson.

VIII.

Układ

dotyczący organizacji prowizorycznej wojskowej komunikacji kolejowej między Prusami Wschodnimi a Niemcami i na odwrót.

Delegaci polscy oświadczają, a delegaci niemieccy stwierdzają, że na wypadek dojścia do zupełnego porozumienia, któreby pozwoliło natychmiastową wymianę dokumentów ratyfikacyjnych, a w celu ułatwienia wojskom niemieckim znajdującym się w Prusach Wschodnich kontaktu z resztą Niemiec, godzą się na następujące punkty:

1. Regularny ruch pociągów wojskowych zostanie zorganizowanym w taki sposób, aby aż do nowego rozkazu jeden pociąg tygodniowo mógł kursować w każdym kierunku na linii Chojnice przez Kwidzyn (Marienwerder) do Bartenstein i odwrotnie.

W razie umotywowanej potrzeby można będzie za pośrednictwem niemieckiego oficera łącznikowego ustanowić pociągi dodatkowe na wniosek podany, jednak najpóźniej 24 godziny naprzód. Ogólna liczba tych pociągów nie będzie jednakże mogła przekraczać trzech pociągów w każdym kierunku w tygodniu.

2. Wszystkim oddziałom i osobom wojskowym niemieckim podróżującym w mundurach przez obszary polskie wolno używać tylko tych pociągów. Poszczególnym nieuzbrojonym jednostkom, wolno w razie nagłej potrzeby, używać również pociągów osobowych; winni oni jednak w tym wypadku zająć przedziały specjalnie dla nich wyznaczone i odosobnione.
3. W razie nagłej i poważnej potrzeby, która wymagałaby znacznego powiększenia regularnego ruchu pociągów

wojskowych przewidzianego w art. 1., Rząd niemiecki przedłoży swój wniosek Rządowi polskiemu 48 godzin przed ukazaniem się pierwszego pociągu na stacji granicznej, wyszczególniając dokładnie liczbę pociągów i oznaczając czas trwania transportów.

4. Wszystkie transporty podlegać będą następującym przepisom:

- a) dozwolony będzie tylko przewóz wojska oraz transportów wojskowych w pociągach kompletnych (complets).
- b) Dla przejazdu transportów będą obowiązywały zarządzenia ogólne obowiązujące koleje niemieckie, z tem jednak zastrzeżeniem, o ile w czasie tym nie będą wydane inne zarządzenia obowiązujące terytorjum państwa polskiego, i o ile te zarządzenia niemieckie nie będą stały w sprzeczności z wyżej wymienionymi artykułami umowy. Poszczególne zarządzenia, do których władze polskie i niemieckie winny stosować się w czasie przygotowania i przejazdu transportów, są zawarte w aneksie.

- c) Linje główne, po których przechodzić będą te transporty, będą następujące: Kwidzyn (Marienwerder)—Skurz—Czersk—Chojnice (Konitz).

W razie gdyby wyżej wymieniona linja główna okazała się niewystarczającą, lub została w jakikolwiek sposób uszkodzoną, polskie władze kolejowe podają jako linję pomocniczą następującą drogę kolejową: Iława (Deutsch-Eylau)—Jabłonowo (Gosslershausen)—Grudziądz (Graudenz)—Laskowiec (Laskowitz)—Piła (Schneidemühl).

- d) Aby zapewnić łączność z polskimi urzędami wojskowymi i cywilnymi zostanie mianowany przy stałej dyrekcji polskiej dróg żelaznych oficer łącznikowy niemiecki, ekspert w sprawach transportowych. Oficer ten będzie miał za zadanie informować szczegółowo władze polskie, cywilne i wojskowe, o niemieckich transportach wojsko-

wych i utrzymywać łączność z niemieckimi władzami kolejowymi.

- e) Władze wojskowe kolei polskich zezwalają na komunikację telegraficzną i rozmowy telefoniczne nawet za pomocą aparatów służbowych, o ile wymieniona komunikacja telegraficzna i rozmowy telefoniczne dotyczyłyby transportu odbywającego się na liniach kolejowych; komunikacja ta i rozmowy, uważane za rozmowy wojskowe, wolne są od opłaty.
 - f) Koszty transportów zapłaci państwo niemieckie w walucie niemieckiej; koszty te nie powinny przewyższać niemieckich taryf wojskowych.
 - g) Materiału pociągowego winny dostarczyć Niemcy. W razie gdyby liczba pociągów przekraczała dwa pociągi dziennie w każdym kierunku, dyrekcja kolei państwa pruskiego winna, na życzenie władz kolejowych polskich dostarczyć lokomotyw, aby zapewnić kursowanie pociągów na liniach polskich.
 - h) Koszty służbowe poniesione przez obie strony lub też indemnizacje należące się za dostarczenie lokomotyw, winne być obliczone na zasadach przyjętych przez dyrekcje niemieckie.
 - i) Ilości węgla i smar potrzebnych do lokomotyw dostarczy dyrekcjom kolei polskich administracja niemiecka na podstawie obrachowań dostarczyć się mających na końcu każdego miesiąca.
 - j) Maksymalna liczba pociągów w każdym kierunku nie może przekraczać 4 pociągów dziennie i zostaje ograniczona tą normą.
 - k) Szczegóły wykonania transportów ustala aneks.
5. Celem ułatwienia wykonania zarządzeń, potrzebnych dla zapewnienia armji niemieckiej stanu przewidzianego traktatem pokojowym, Polska zobowiązuje się zezwolić na przejazd w ciągu trzech miesięcy po wprowadzeniu w życie traktatu pokojowego najwyżej stu pociągów pełnych idących ze wschodu na zachód i stu pociągów pustych idących w kierunku przeciwnym.

W razie gdyby część tych pociągów pustych miała być użyta na przewóz wojsk lub materiału, zostaną zastosowane rozporządzenia przewidziane w artykule 3.

Wyżej wymienione transporty będą mogły być rozpoczęte na czwarty dzień po dokonaniem zajęcia obszarów Polsce przyznanych.

6. **Rząd niemiecki obowiązuje się wydać drogi żelazne oraz należny doń materiał w dobrym stanie.** Rząd niemiecki obowiązuje się również do zarządzenia środków bezpieczeństwa koniecznych w okresie wykonania wszystkich tych transportów i przyjmuje na siebie odpowiedzialność za zachowanie się swych wojsk, których to zachowanie się nie powinno dać powodu do żadnych zażaleń.
7. Układ ten będzie obowiązywał do chwili ustalenia konwencji przewidzianej w traktacie pokojowym.

Układ ten spisano w Paryżu, w dwóch egzemplarzach, dziewiątego stycznia 1920 — tysiąc dziewięćset dwudziestego roku.

Podpisano: *Leon Janina-Połczyński*

Generał T. Rozwadowski

Kazimierz Porębski

Kazimierz Olszowski

von Simson.

Aneks do nr. VIII.

Aneks do układu dotyczącego organizacji prowizorycznej wojskowej komunikacji kolejowej między Prusami Wschodnimi a Niemcami i naodwrot.

WYKONANIE TRANSPORTÓW WOJSKOWYCH.

Rozporządzenia ogólne:

1. **Uwaga (informacja).**

Urzędy polskie będą zawiadamiane przez oficera łącznikowego niemieckiego o każdym transporcie wojsk i materiału wojskowego.

2. **Wykonanie transportów.**

Polskie dyrekcje kolejowe obowiązują się przepuścić transporty, o których zostały zawiadomione przez oficera łącznikowego.

wego, w takiej liczbie, jaka jest przewidziana w artykule IV. układu. W razie gdyby linje były zajęte, dyrekcje polskie mogą prowizorycznie skierować transporty inną linią. W każdym razie byłyby dyrekcje polskie zobowiązane uprzedzić komendanta pociągu o tej zmianie, wyznaczyć na nowej linii wszystkie przystanki, któreby odpowiadały przystankom przewidzianym w poprzedniej marszrucie.

Skład pociągów nie ulegnie żadnej zmianie od chwili ich oddania na granicy. Urzędy polskie mają wydzielić, przeładować i odesłać przy najbliższej sposobności uszkodzone wagony. Komendant pociągu jest zobowiązany na żądanie polskich urzędów kolejowych dostarczyć takiej ilości personelu, jaka jest potrzebna do przeładowania i odstawienia wagonów, mających być odesłanymi.

Polskie urzędy kolejowe będą wyłącznie odpowiedzialne za przejazd pociągów, wojska muszą się stosować do regulaminów technicznych. Każde wmiśzanie się w administrację i ruch pociągów jest bezwarunkowo wzbronione.

3. Przystanki przewidziane w rozkładzie jazdy.

Pociągi będą miały przystanek mniejwięcej jednogodzinny na stacjach granicznych. Oprócz tych przystanków nie będzie w zasadzie dłuższych przystanków na ziemiach polskich. Komendant pociągu otrzyma na stacji granicznej rozkład jazdy wskazujący linię przejazdu, stacje, przewidziane przystanki i czas ich trwania. Polskie urzędy kolejowe są zobowiązane przestrzegać czasu oznaczonego na przystanki; w razie gdyby polskie urzędy kolejowe nie mogły wysłać pociągu w oznaczonej godzinie, winny uwiadomić komendanta pociągu, kiedy pociąg wyruszy z stacji.

4. Apropowizacja.

Wojska niemieckie zaopatrzą się w żywność same przy pomocy kuchen polowych. Miejsca przeznaczone „na punkty apropowizacyjne“ powinny posiadać odpowiednie urządzenia, zapewniające zaopatrzenie w wodę do picia, wodę do mycia, miejsca odchodowe itd.

5. Uzbrojenie (wyekwipowanie).

Żołnierze będą bez amunicji, tylko szarże Straży policyjnej zatrzymają swe naboje. Amunicja będzie przewożoną w specjalnych wagonach.

6. Utrzymanie porządku.

Stosunek między personelem kolei polskich i władzami wojskowymi z jednej, a wojskami niemieckimi z drugiej strony, będzie zapewniony przez komendanta pociągu, do którego Urzędy polskie winny zwrócić się z wszelkimi żądaniami i kwestjami, jak również z wszelkimi zażaleniami na wojsko. Komendant pociągu jest odpowiedzialnym za dyscyplinę wojska i przestrzeganie przepisów ustanowionych dla transportów.

Przed odjazdem, wojska otrzymają następujące instrukcje:

a) Zachowanie się będzie nienaganne i dyscyplina surowo przestrzegana w wagonach i na dworcach.

b) Wzbronione są: śpiewy, napisy na wagonach, jakoteż wszelkie manifestacje wywołać mogące zatarg między wojskami a ludnością polską.

c) Żołnierzom wzbronionem jest przebywać w czasie drogi gdzieindziej jak wewnątrz wagonów.

d) Wojsko ma prawo wysiąść tylko na rozkaz komendanta pociągu za pozwoleniem władzy wojskowej kolejowej polskiej i jedynie po stronie pociągu, wskazanej przez personel kolejowy.

e) Należy unikać wszelkiego zetknięcia wojska z ludnością polską.

7. Nadzór.

Na ustanowionych przystankach komendant pociągu wyznaczy warty do pilnowania, aby żaden żołnierz niemiecki nie oddał się od miejsc przeznaczonych dla pożywienia, zaopatrzenia się w wodę do gotowania i do mycia; jednocześnie warty te będą miały za zadanie przeszkodzić wszelkiemu zetknięciu się wojska niemieckiego z ludnością polską.

Władze polskie obowiązują się przedsięwziąć środki, zapobiegające w czasie postoju wojsk niemieckich przystępu wszystkim osobom cywilnym lub wojskowym, których obecność nie jest umotywowana służbą, do miejsc rozdziału żywności, zaopatrzenia się w wodę i do miejsc odchodowych. Poszczególne te punkty będą wyjaśnione.

W razie przystanku spowodowanego ruchem kolejowym, który to przystanek nie był przewidziany w rozkładzie jazdy, urzędy polskie mają zawiadomić komendanta pociągu o czasie aproksymatywnego trwania przystanku. Wojska wysiądą z po-

ciągu tylko na rozkaz komendanta i za zezwoleniem władz polskich. W razie przedłużenia się przystanku i gdy naczelnik pociągu będzie zdania, że okoliczności tego wymagają, wyznaczy on warty celem izolowania pociągu, podobnie jak podczas przewidzianych przystanków.

Władze polskie zobowiązują się zastosować ze swej strony odpowiednie środki celem udaremnienia wszelkiej styczności wojska niemieckiego z ludnością cywilną.

8. Komunikacje telegraficzne i telefoniczne.

Władze polskie winny wszelkimi sposobami ułatwić komendantowi pociągu użytek telefonu i telegrafu.

W tym celu komendant pociągu zwróci się na stacjach do władz wojskowych lub do urzędników kolejowych.

9. Chorzy i maruderzy.

Rząd polski zobowiązuje się pielegnować żołnierzy niemieckich, którzy zasłabli w drodze, przez lekarzy polskich, pełniących służbę na dworcach, w razie gdyby żaden lekarz niemiecki nie towarzyszył transportowi.

Rząd polski zobowiązuje się przyjąć do szpitali chorych, nie mogących być dalej transportowanymi. Niemiecki oficer łącznikowy obu Dyrekcji polskich winien być o tym fakcie zawiadomionym. Rząd niemiecki zobowiązuje się zwrócić koszty, któreby pomoc lekarska za sobą pociągnęła. Żołnierze, którzyby z jakiegokolwiek powodu pozostali w tyle, będą jaknajprędzej odesłani do Niemiec za staraniem niemieckiego oficera łącznikowego, który bezzwłocznie ma być o tem zawiadomiony.

10. Kontrola celna.

Pociągi wojskowe nie podlegają rewizji celnej.

Spisano w Paryżu w podwójnym egzemplarzu, dziewiątego stycznia, tysiąc dziewięćset dwudziestego roku.

Podpisano: *Leon Janta-Polczyński*
Generał T. Rozwadowski
Admirał K. Porębski
Kazimierz Olszowski
von Simson.

BIBLIOTEKA
MINISTERSTWA
SPRAWIEDLIWOŚCI

0498 *b.*

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej

38725/2

12-038725-000-0